

16 martie 2005

Cristian Andrei

**Societatea civila în fata radicalismului sistemului.
O documentare despre miscarea Piata Universitatii - 1990¹**

„Ultima solutie, înc-o revolutie!”

Anul 1990 poate fi considerat un an al „confuziilor politice”, într-un context în care, după Revoluția din 1989 se realizează și se sintetizează opțiunile unui nou tip de regim politic.

Miscarea „Piata Universitatii” este simbolica pentru acest moment, cel puțin prin durata și intensitatea evenimentelor pe care le-a cuprins. Doresc să cercetez, față de acest moment, care dintre următoarele ipoteze poate fi considerată validă:

1. „Piata Universitatii” este o mișcare de natură civică care dorește înlocuirea unui regim de factură neocomunistă, instaurat odată cu Revoluția din 1989 (proces istoric monopolizat de „esalonul doi” al Partidului Comunist).
2. „Piata Universitatii” a vizat punctual doar unele reforme politice democratice.

Cele două ipoteze sunt diferite în gradul în care actorii centrali ai mișcării se raportează la regimul politic. În prima situație regimul prezent este în totalitate indezirabil și el trebuie înlocuit cu o versiune renașcută, purificată. În a doua ipoteză este recunoscută legitimitatea regimului în unele aspecte ale sale (ex: norme, actori politici, administrație centrală) și sunt susținute doar reforme punctuale.

Obiectul contestărilor față de care putem judeca radicalismul mișcării este, așadar, regimul politic. În contextul anului 1990, referirile la regim sunt în același timp judecate asupra democrației.

¹ Lucrarea a fost pregătită în 2002/2003, pentru cursul „Radicalism Politic” (susținut de conf. dr. Dan Pavel), modulul de Master în Știința Politică al Facultății de Științe Politice. Pentru dezbaterile Agora din martie 2005 lucrarea a folosit ca material documentar pentru dezbaterile având ca temă „Vis și realitate în societatea civilă românească de după Revoluție”.

Ce este „Piata Universitatii”? Începând cu 23-24 aprilie 1990, în centrul Bucurestiului, mii si zeci de mii de oameni (cifrele difera de la o zi la alta) ocupa spatiul din Piata Universitatii într-o miscare de protest maraton. Exista grevisti ai foamei, exista protestatari permanenti sau de ocazie, apar lideri din diverse medii care se adreseaza multimii. Actiunile se reduc dupa alegerile din 20 mai 1990. O parte a manifestantilor ramâne în piata pâna la evenimentele din 13-15 iunie când, mai întâi politia, apoi minerii, înlatura violent ultimii protestatari.

În data de 22 aprilie se desfasoara în Bucuresti un miting în organizarea Aliantei Poporului (un cartel format din 10 partide politice, de mica importanta). Îl mentionez aici pentru a sublinia atmosfera acelor zile. A doua zi, la Universitate are loc o manifestatie (despre ai carei organizatori nu am reusit sa gasesc informatii în presa vremii) care se exprima negativ fata de conducerea politica a tarii. Ultimii participanti, câteva sute, care ramân în piata, în noaptea de 23 spre 24, sunt atacati de politie si alungati.

Consider aceste evenimente, petrecute în zorii zilei de 24, scânteia care a declansat protestele maraton din urmatoarea luna. Începând cu ziua de 24, manifestantii vor fi prezenti în permanenta la Universitate.

Daca am încerca o cercetare a memoriei românilor despre momentele din perioada pietei Universitatii am obtine probabil un mozaic eterogen care cu greu ne-ar putea orienta analiza; am regasi probabil crâmpeie de genul: „tinerii si Liga Studentilor au fost în centrul actiunilor”; „Ratiu a dat bani si i-a manipulat pe manifestanti”; „în piata se regaseau elemente anti-sociale”; „intelectuali precum Gabriel Liiceanu sau Doina Cornea au sustinut aceasta miscare”; „în piata se strângea lumea sa cânte si sa se bucure de libertate”, etc.

Privind miscarea din aceasta perspectiva nu facem decât sa ne restrângem la aproximativ 30 de zile de proteste (sau ceva mai multe daca luam în considerare perioada pâna la 13-15 iunie) si sa descriem unele evenimente care au avut loc acolo (episoade fugare) sau cel mult modurile de raportare ale populatiei la ele.

Sursele directe ale protestelor (excluzând incidentele din 23-24 aprilie) trebuie cautate în lunile care le preceda.

În general, între lunile ianuarie – aprilie, atmosfera din România si în special din Bucuresti poate fi apreciata ca tensioanta. Ethosul participarii directe la viata cetatii, mostenit din zilele lui decembrie 1989, produce animatie si profunde sentimente vis-a-vis de viata politica. Se manifesta în aceasta perioada un adevarat sindrom pe care lam putea denumi „mitingul de week-end”. Lecturând de exemplu „România Libera” din acele luni putem observa o acalmie care strabate zilele normale ale unei saptamâni, în ceea ce priveste

stirile politice, pentru ca la sfârșit de săptămână sa se produca o acutizare brusca a evenimentelor.

Pot fi date ca exemple, manifestatiile care au ramas în amintirea bucurestenilor: 12 ianuarie (ziua declarata „zi de doliu national” în amintirea victimelor Revolutiei); 28 ianuarie (mitingul opozitiei, urmat de venirea minerilor); 18 februarie (miting în piata Victoriei, când grupuri de persoane patrund în cladirea Guvernului si produc diverse pagube); 28 – 29 februarie (un nou miting urmat de venirea minerilor).

„Mitingul de week-end” nu este o regula si nici nu are semnificatii deosebite, în afara faptului ca populatia este mult mai disponibila, din punctul de vedere al bugetului de timp liber, pentru a participa la actiuni publice. Este important ca astfel de actiuni sunt dese, alaturi de cele enumerate mai sus, asezându-se multe altele asemanatoare: numeroasele mitinguri electorale (de exemplu cele ale FSN-ului), mitinguri ale studentilor, ale sindicatelor, ale unor partide politice (cum a fost chiar cel din 22 aprilie al cartelului „Alianta Poporului”). La fel se poate preciza aici moda „manifestatiilor”, dublate de „contramanifestatii”.

Interesul fata de politica este enorm. O dovada secundara în aceasta directie poate fi adusa de tirajele enorme ale unor publicatii (de exemplu România Libera editeaza, în ianuarie – februarie 1990, între 1.000.000 si 1.300.000 exemplare zilnic, inclusiv duminica) sau de alta moda a vremii, „mitingul în direct” pe postul public de televiziune.

Acest ethos specific al participarii care ar putea fi bine rezumat de lozinca populistă din zilele lui decembrie 1989: „sa iesim în strada sa aparam Revolutia si libertatea câstigata”, reprezinta modul în care se solutioneaza problemele politice în conditiile în care democratia formala nu este prezenta, decât în institutii slabe si cel mult tranzitorii.

Ziua de doliu national, 12 ianuarie, se transforma într-o tribuna de discursuri agresive si patetice, pe fondul unor tensiuni între unii membrii FSN.

28 ianuarie, programata a fi initial o zi de referendum pentru reintroducerea pedepsei cu moartea si scoaterea în afara legii a PCR, este, dupa anularea referendumului, o zi în care se desfasoara un miting al opozitiei, provocat de decizia FSN de a candida în alegeri ca formatiune cu platforma proprie (decizie facuta publica pe 24 ianuarie).

Nemulțumirea fata de cum televiziunea publica prezinta diversele evenimente, determina la începutul lui februarie (7-8 februarie) manifestatii de protest.

„Teama de Securitate” este motivul pe care îl gaseste România Libera ca stând la baza demonstratiei din 18 februarie.

Mitingul din 1 aprilie, organizat de sindicatul „Fratia”, centrat initial pe problemele din sistemul de educatie, este dominat în final de scandari politice, împotriva FSN-ului.

Toate aceste miscari (am enumerat aici doar câteva), cu exceptia mitingului organizat de opozitie la sfârșitul lui ianuarie, nu au o paternitate clara. Ele sunt raspunsuri semi-spontane la diverse probleme politice. Fireste, initiativa se poate sa fi apartinut unor grupuri bine definite; dar manifestarile se generalizeaza aproape de fiecare data.

Daca pâna acum am discutat despre un „ethos” al vremii, este momentul sa urmarim critica rationala care se îndreapta împotriva regimului. Exista o serie de probleme, care însumate se pot regasi ulterior sintetizate în ideile promovate în timpul „pietei Universitatii”.

Modul în care FSN, ca forma de autoritate politica tranzitorie, sa desfasurat în teritoriu amintea profund de modul de organizare al Partidului-Stat: astfel, existau în întreprinderi comitete care reprezentau FSN-ul.

Dorinta de a reintroduce pedeapsa cu moartea a fost privita ca un punct de plecare pentru exprimarea unor puteri discretionare.

Unul din punctele cel mai vehement contestate a fost decizia FSN de a se constitui în partid politic. A fost reprosat acestuia ca se constituie în dubla ipostaza, de actor al luptei politice si de administrator al acesteia, fapt care îl punea într-o evidenta pozitie de superioritate fata de concurenti.

„FSN, încearca sa transforme o forma politica tranzitorie într-o structura politica ce ar putea sa acapareze puterea pe termen lung”.²

Consiliul Provizoriu de Uniune Nationala (CPUN) a fost înfiintat în 9 februarie 1990 ca un for legislativ provizoriu, ce urma sa adopte legile electorale si alte acte normative esentiale. Momentul a fost privit initial ca un succes, datorita implicarii, alaturi de FSN a altor partide politice în procesul de decizie politica, deoarece FSN nu mai era considerat ca singurul reprezentant al românilor. Modul în care el a fost alcatuit – 105 locuri pentru membrii FSN, 105 locuri pentru alte partide politice si 23 pentru minoritati – a stârnit controverse deoarece avantaja înca odata, grosolan, FSN.

În repetate rânduri a fost reclamata monopolizarea televiziunii si prezentarea trunchiata a diverselor evenimente politice. Acest lucru s-a întâmplat de exemplu în urma evenimentelor de la Târgu Mures, când singurele imagini relevante au fost filmate de reporterii straini aflati acolo.

Cea mai vehementa critica adresata autoritatilor politice de la acel moment a fost legatura lor directa cu fostul regim, mai precis prezenta lor în posturi cheie ale regimului, mentalitatea neocomunista si utilizarea unor mijloace specifice totalitarismului.

² Calin Anastasiu, Gabriel Andreescu, Sorin Vieru, *De ce se teme lumea* în revista „22”, nr. 2, 27 ianuarie 1990, pag. 1

„Un soi de comunism fara partid comunist cangreneaza corpul tânar al României post-totalitare”³.

Iata câteva exemple. În 27 ianuarie, „22” (în nr. 2) publica un interviu cu Corneliu Coposu în care acest afirma: „suntem urmariti” (noi – partidele de opozitie PNL, PNT, PSDR), se folosesc „aceleasi metode” si „culmea sunt aceasi oameni”; autorii sunt „probabil FSN”.

Stelian Tanase: *„Ceii care constituie Consiliul FSN nu sunt un grup de democrati. Sub presiunea maselor, ei au cedat dar, odata dezmeticiti, mentalitatea lor de comunisti cu vechi stagii în aparatul birocratic de partid a început sa lucreze”; „Eroarea FSN este ca doreste sa faca glasnost si perestroika în România”⁴.*

Scrisoarea Grupului de Dialog Social⁵ catre dl. Silviu Brucan si CFSN contine câteva cereri în acest sens:

- „ (...) b) Frontul sa-si defineasca mai clar platforma politica;*
- c) CFSN sa-si delcare atitudinea fata de ideologia comunista si fata de tentativele de o moderniza;*
- d) CFSN sa asigure o televiziune si o presa cu adevarat libere; (...)*
- f) CFSN sa dezvaluie noile atributii ale Securitatii;*
- g) CFSN sa abroge decretele nepopulare si neviabile privind demonstratiile si raporturile cu politia (...).”*

Momentul de care se leaga acutizarea revendicarilor politice si civice este enuntarea Proclamatiei de la Timisoara (10-11 martie), redactata de „Societatea Timisoara” (a scriitorilor si gazetarilor care au participat nemijlocit la Revolutie) si de alte câteva organizatii civice din Banat.⁶ Activistii grupati în jurul Proclamatiei reclama în acest document „adevaratele idealuri ale Revolutiei de la Timisoara”. Aceasta mentiune, ca si multe parti ale textului, fac „între rânduri” o critica a FSN si a regimului promovat de acesta. Punctul 8 al Proclamatiei a devenit ulterior stindardul tuturor miscarilor de protest. Iata câteva extrase din acesta:

„Propunem ca legea electorala sa interzica pentru primele trei legislaturi consecutive, dreptul la candidatura, pe orice lista, al fostilor activisti comunisti si ai fostilor ofiteri de Securitate. Prezenta lor în viata politica a tarii este principala sursa a tensiunilor si suspiciunilor care framânta astazi societatea româneasca”; (cereri similare se fac si fata de Presedintele tarii care trebuie sa fie un „simbol” al despartirii de regimul comunist);

³ Stelian Tanase, *Ceasuri linistite*, în revista „22”, nr. 5, 16 februarie 1990, pag. 1

⁴ Stelian Tanase, *Nu Perestroika!*, în revista „22”, nr. 3, 3 februarie 1990, pag. 1

⁵ în revista „22”, nr. 3, 3 februarie 1990, pag. 4

⁶ publicata în Revista „22”, în nr. 10, 23 martie 1990

„Tot în acest context propunem ca prima legislatura sa fie de numai doi ani, timp necesar întaririi institutiilor democratice si clarificarii pozitiei ideologice a fiecaruia dintre multele partide aparute. De abia atunci am putea face o alegere în cunostinta de cauza, cu cartile pe masa”.

Proclamatia (la care Vladimir Tismaneanu avea sa se refere numid-o „aceasta veritabila charta a revolutiei române”⁷) se va materializa imediat într-o Petitie a Societatii Timisoara înaintata catra CPUN în care sunt propuse amendamentele în cauza la Legea Electorala, plecând de la Punctul 8.

Concomitent „22” publica o declaratie⁸ a GDS în care se sublineaza ca FSN reprezinta, prin deciziile luate, principalul factor de instabilitate si divizare în societatea româneasca deoarece: a instigat muncitorii împotriva intelectualilor, a cautat discreditarea partidelor istorice, a tratat superficial problema de la Târgu Mures, nu s-a luat pozitie fata de discreditarea exilului românesc, Proclamatia de la Timisoara a fost prezentata tendentios la Televiziune, nu a fost luata o atitudine fata de re-instalarea lui Teoctist ca Patriarh, în conditiile în care acesta a acceptat demolarea bisericilor de catre comunisti.

Ne aflam cu 10 zile înainte de startul protestelor din Piata Universitatii. Criticile devin din ce în ce mai directe. Exista un loc de întâlnire a nemulțumirilor: trecutul elitei politice care se afla prezenta în structurile de autoritate politica.

Lipsa unei reactii din partea FSN sau a CPUN fata de Petitia Societatii Timisoara, în care sunt continute amendamentele la legea electorala, determina o nervozitate ridicata în rândul celor care solicita dialogul. În 20 aprilie, „22” publica un Memoriu adresat de catre unele organizatii civice banatene, Societatea Timisoara, Societatea Europa, Asociatia Tot Banatu-i Fruncea, Confederatia 16 decembrie, CPUN-ului si Guvernului, în care se anunta *„Începând cu 11 aprilie declaram veghe de protest, zilnic, între orele 17-18, în fata Catedralei din centrul orasului”*. De asemenea, sunt reluate unele cereri punctuale (informatii privind reprimarea manifestatiilor de la Timisoara, despre securisti, demiterea lui Chitac, reforma magistraturii, publicarea numelor informatorilor si colaboratorilor).

Consider ca fara a avea în vedere cele doua aspecte ale „atmosferei” începutului de an '90, ethos-ul participarii si miscarea de idei care își are cel puțin aceste doua surse (GDS si organizatiile civice de la Timisoara), nu se poate înțelege de ce, în urma evenimentelor din noaptea de 23-24 aprilie, Piata Univesitatii va fi în permanenta plina de protestatari, pentru atât de multe zile.

⁷ Vladimir Tismaneanu, *Reinventara politicului. Europa Rasariteana de la Stalin la Havel*, Polirom, Iasi 1997, pag. 233

⁸ *Declaratie din partea GDS*, revista „22”, nr. 13, 13 aprilie 1990, pag. 16

Mai mult, în zilele următoare, în marile orase ale României, sunt organizate manifestatii de suport pentru bucuresteni. Ele sunt organizate la Timisoara (de catre Alianta Nationala a Proclamatiei de la Timisoara), la Constanta (de Liga Studentilor, Sindicatul Marinarilor, Sindicatul „Fratia”, Uniunea Tineretului Liber), la Brasov (în mod particular de catre PNTCD si PNL, Uniunea Studentilor Democrati, revista „Opinia”, revista „Replica”, Sindicatul „15 noiembrie”), la Sibiu.

Sub sentimentul evenimentelor care marcheaza debutul Pietei Universitatii, Stelian Tanase scrie pe 24 aprilie⁹: *„ceea ce pune în miscare populatia Bucurestilor în ultima vreme este exact acest punct (nb. Punctul 8 al Proclamatiei). Umbra unui regim comunist – modificat doar cosmetic – sperie pe toata lumea”.*

Revendicarile Pietei sunt relativ simple în raport cu traseul complicat si intens al ideilor si evenimentelor, pe care societatea le-a parcurs în perioada ianuarie – aprilie 1990. Exista cel putin doua elemente esentiale care mentin „Piata” împreuna: unul este simbolul programatic al miscarii: „Punctul 8”; celalalt tine de stil – Piata Universitatii se autoproclama „Golania - Tara Golanilor”. Bine înteles, acest episod tine de modul în care Ion Iliescu iza caracterizat pe manifestanti la acel moment. Vladimir Tismaneanu remarca¹⁰: *„Iliescu s-a pierdut stapânirea de sine si iza numit pe demonstranti golani. S-a dovedit a fi o greseala foarte costisitoare, pentru ca termenul amintea fatalmente de izbucnirea lui Ceausescu împotriva ‚huliganilor’ de la Timisoara din primele zile ale revolutiei”.*

Un sondaj adhoc realizat în Piata, în perioada 29 aprilie – 1 mai 1990, publicat în România Libera¹¹ ridica macar partial o umbra care plana asupra participantilor. Desi rezultatele pot fi puse serios la îndoiala, din punct de vedere metodologic, ele reprezinta totusi o imagine utila despre publicul care a adoptat strategia Pietei Universitatii.

Astfel, în privinta structurii profesionale a celor prezenti acolo, acesti s-au declarat: 15% studenti, 17% muncitori, 8% functionari, 40 % intelectuali, 10% diverse.

Structura pe vârste era: 12% între 16-22 ani; 24% între 21-25 ani; 22% între 26-35 ani; 30% între 35-55 ani; 14% peste 55 ani.

Despre cei cu care fiecare dintre interviuati a ales sa vina în piata: 35% au declarat ca au venit cu colegii; 30% cu prietenii; 25% cu familia; 10% singur.

Despre apartenenta politica, 90% au afirmat ca nu sunt afiliati vreunui partid politic.

Din punctul de vedere al structurii profesionale si al vârstei se poate constata (repet mentiunea cu privire la valoarea stiintifica a cercetarii) o diversitate care ne împiedica sa

⁹ Stelian Tanase, *Miza*, revista „22”, nr 15, 27 aprilie, pag. 1

¹⁰ Vladimir Tismaneanu, *Reinventara politicului. Europa Rasariteana de la Stalin la Havel*, Polirom, Iasi 1997, pag. 233

¹¹ România Libera, 5 mai 1990, pag. 1

spunem despre manifestanti ca ei s-ar identifica în mod precis sau majoritar cu un anumit grup social. Cu excepția acelui rezultat de 40% din dreptul „intelectualilor”, pe care îl vad mai degraba ca pe un spirit de fronda al participantilor fata de imaginea pe care o au fata de regim, putem afirma ca Piata Universitatii *nu apartine* vreunui grup în mod special. Cu atât mai puțin ea nu se leaga în acest mod de ideologia vreunui dintre aceste posibile grupuri.

Predominanta „prietenilor” și „colegilor” între grupurile primare asociate participării subliniază o deschidere a participantilor; în studii despre cultura încrederii, realizate de exemplu chiar în România celei de-a doua jumătăți a anilor '90¹² se poate observa ca cercul prietenilor și al colegilor de munca (sau de școală) se plasează mai departe de centrul reprezentat de „ego”. De aceea participarea care face apel în mod direct și manifestă această strategie poate fi interpretată ca semn al unui capital de încredere superior în cei din jur. Discutam astfel de o mișcare care are la bază, ca valoare personală, toleranță și un principiu inclusiv, nicidecum unul exclusiv, care propunem o grilă închisă. Firește, discutăm aici despre un pattern atitudinal.

Ultima întrebare menționată face referire la partidele politice; mai exact la modul cum se raportează manifestanții la grupurile politice. Voi trece peste discuția privind confuzia care ar putea fi asociată unei perioade care are drept caracteristică inflația de partide. Voi discuta doar despre cele mai vizibile, partidele istorice, PNTCD, PNL, PSDR.

Trebuie remarcat în primul rând ca întrebarea este formulată destul de vag („*afiliere politică*”) și nu face referire explicită la membership-ul într-un partid politic. Ea poate fi interpretată și ca afilierea la o doctrină politică sau ca simpatie față de un partid politic. În sensul tare al întrebării (apartenența efectivă) putem sublinia din nou caracterul liber al mișcării față de o constrângere partizană.

În al doilea sens, cel slab, cel pe care personal înclin să îl accept, observăm în răspunsurile intervievaților o dorință de a se delimita de „*politică normală*” (în sensul pe care ni-l oferă Tocqueville).

Implicarea directă a partidelor în mișcare nu este sesizabilă. Zvonistica vremii asociază manifestanților caracterul ingrăt de „manipulați” și „vânduți pe banii lui Rățiu”. Este motivul pentru care, de exemplu, Ion Rățiu, lider al PNTCD și candidat la președinție, prezent într-una din zile în Piață, evita, conform declarațiilor unor martori¹³, să zăbovească mai mult de câteva minute pentru a nu oferi motive de interpretare.

¹² Sebastian Lazaroiu, Mircea Comsa, Manuela Stanculescu și alții, *Fetele schimbării. României și provocările tranziției*, Nemira, București, 1999

¹³ Gheorghe Dumbraveanu (coordonator), *Piața Universității*, ed. RA Coresi, 1992 (culegere de articole din ziarele și revistele vremii)

Aceiasi distanta poate fi observata si în cazul PNL. Desi nu face referire directa la Piata, este utila o observatie. Odata cu mitingul din 18 februarie din Piata Victoriei, care se soldeaza dupa cum aratam mai devreme cu unele violente, prima reactie si singura sesizabila venita din partea PNL este de a nega orice implicatie în manifestatie, fara macar a face o referire la obiectivele pe care acel miting si le propusese initial.

Mai mult decât distanta pe care partidele istorice si-o asuma fata de Piata Universitatii, o reactie inversa, în linia raspunsurilor oferite la întrebarea aici în discutie, vine din partea „22” si GDS. Stelian Tanase critica într-un editorial¹⁴ liderii partidelor politice deoarece au ramas captivi în logica anilor '44 - '47, într-o mentalitate de reactiune totala fata de adversarii politici. Aceasta, în opinia domnului Tanase a generat un climat tensionat pentru rezolvarea problemelor politice.

Consider ca implicarea partidelor istorice în organizarea unor actiuni publice de suport pentru bucuresteni la Brasov este un eveniment episodic.

În mod simbolic pentru aceasta situatie, în data de 9 mai, prezenti pentru prima oara în Balconul Universitatii, Radu Câmpeanu si Ion Ratiu primesc titlul de „golani onorifici”. Ironia acestei posturi (neintentionata) poate fi sugerata si de anuntarea, în acest moment, a înfiintarii unei „Coalitii Nationale de Opozitie Anticomuniste”. Despre efemeritatea acestui proiect politic vorbeste cel mai bine evolutia urmatoare a evenimentelor care nu retine nimic legat de constituirea sub acest nume, sau sub altul, a unei conexiuni între manifestanti si partidele istorice.

Cine reprezinta piata? Principalul demers al manifestantilor a fost acela *de a dialoga* cu CPUN în vederea negocierii unor amendamente la legea electorala. Dupa una din încercarile esuate de a se întâlni cu Ion Iliescu si alti reprezentanti ai CPUN este organizata o conferinta de presa a „Delegatiei Pietei Universitatii” (în jurul datei de 8 mai) la care participa: Marian Munteanu, din partea Ligii Studentilor, Cornel Feroiu, presdintele Grupului Independent pentru Democratie (GID), Lucian Mihai, juristul GID, Alexandru Nancu, lider al asociatiei 21 decembrie si, cu statut de invitat din partea GDS, Stelian Tanase. La acest eveniment, precum si la încercarea de a discuta cu CPUN au refuzat participarea organizatii precum Asociatia 16-21 decembrie, pe motiv ca discutiile cu puterea nu ar fi fost transparente.

În orice caz se poate observa din componenta acestei Delegatii ca cei care isi asuma, macar partial reprezentarea manifestantilor fac parte din organizatii cu caracter civic. As dori sa insist asupra acestui termen de „reprezentare” deoarece lam utilizat într-un sens strict, acela de mandat delegat (chiar daca nu într-un mod riguros) de catre cei aflati în fata.

¹⁴ Stelian Tanase, *Joc periculos*, în revista „22”, nr. 4, 9 februarie 1990, pag. 1

Judecata în sens invers, aceia ca aceste organizatii au în raspundere în totalitate organizarea manifestatiilor o consider nevalida, dupa cum am aratat pe parcursul acestei lucrari.

O ultima consideratie despre desfasurarea efectiva a evenimentelor din Piata, înainte de 20 mai. Pe 4 mai este citita, de catre actorul Victor Rebenciug, de la balconul Universitatii o noua Declaratie, de aceasta data a unui grup mai larg de intelectuali (între acestia: Gabreil Andreescu, Gabriel Liiceanu, Radu Filipescu, Gabriela Adamesteanu, Stelian Tanase, Petru Cretia, Octavian Paler, Dan Oprescu, Ana Blandiana, Stefan Augustin Doinas, Lucian Pintilie, Rodica Palade, Andrei Cornea, Mircea Danieliuc, Tia Serbaneascu etc.). Sunt enuntate urmatoarele lucruri: „Piata Universitatii reprezinta pe cei 3,5 milioane de semnatari ai Proclamatiei de la Timisoara si spiritul Revolutiei”; în plus Guvernul si CPUN-ul sunt chemate la dialog.

Strategia adoptata de intelectuali si prin vocea lor, pe parcursul cel puțin al celor 30 de zile, de catre manifestanti este aceea a negocierii: este cautat si cerut insistent dialogul; sunt strânse semnaturi; sunt citite si publicate declaratii, petitii; sunt organizate conferinte de presa.

Sfârșitul primei etape a Pietei Universitatii este 20 mai 1990. Despre a doua etapa care dureaza pâna la represiunea din 13-15 iunie nu voi discuta deoarece ea nu are aceasi amploare, iar obiectivele sunt diferite. Legitimarea prin vot democratic a autoritatilor politice, chiar daca ele sunt atribuite acelorasi persoane contra carora era îndreptata nemulțumirea, reprezinta momentul în care obiectivele Pietei, sintetizate de Punctul 8 de la Timisoara, sunt dezamorsate.

„Consideram ca, fata de conditiile create la 20 mai, continuarea manifestatiei ar fi neadecvata...”.

„Manifestantii trebuie sa fie convinsi ca au obtinut o victorie morala si ca, în multe alte forme, în spirit civic si democratic, lupta împotriva comunismului va continua”¹⁵.

Nu citez aici „Apelul” GDS pentru a realiza judecati de valoare asupra celor care au continuat sa protesteze în Piata Universitatii, ci pentru a explica, în final, pledoaria pentru ipoteza ca manifestantii din Piata Universitatii au vizat reformarea unor institutii abia create, într-un cadru „de politica consitutionala”, într-un cadru pe care îl considerau drept o democratie (cu toate minusurile ce se puteau identifica), acceptând în finalul de gratie, Regula jocului, cadrul formal de exprimare a opiniilor. În plus, dupa cum am aratat înainte, în lipsa acestui cadru formal si a unei experiente electorale, strategiile civice au vizat dialogul, nicidecum un mesaj radical sau refuzul total al ordinii prezente; ei doresc sa amelioreze un proces. La aceasta se adauga deschiderea la nivel personal a paraticipantilor.

¹⁵ GDS, *Apel*, în revista „22”, nr. 20, 1 iunie 1990, pag. 3

Legitimitatea democratica a fost acceptata, în ciuda *obiectivelor de natura morala* pe care participantii ar fi dorit sa le asocieze democratiei nou aparute.

Voi încheia cu un pasaj din Ralf Dahrendorf, pentru a sublinia în antiteza, nuantele miscarii din Piata Universitatii.

„ ... *Crane ne-a aratat ca revolutiile au o ,anatomie' proprie. Atât cauzele cât si desfasurarea lor pot fi urmarite. Toate încep cu o luna de miere, ce urmeaza dupa victoria asupra vechiului regim, obtinuta fara prea multa varsare de sânge, deoarece ,a fost deschisa calea catre regenerarea despre care oamenii vorbeau si la care sperau de atâta timp' ...*”¹⁶.

„În tarile respective însa luna de miere a fost un timp al bucuriei; dar unul de scurta durata. Astazi, unele dintre afirmatiile lui Brinton suna amenintator: *„În primele faze, si în momentul critic al încercarii, vechiului regim se confrunta cu o opzitie solida. Aceasta (însa) este compusa din grupuri diferite si nu va constitui niciodata acea super-simplificare, - un popor unit -'. Acest lucru devine evident curând, o data cu începutul ,guvernarii moderatilor'. Vechea opozitie se destrama; de fapt ea nu reuseste niciodata sa combine sarcina guvernarii cu cea a crearii unei noi constitutii; unii dintre radicali încep sa se pretinda ca moderatii au tradat revolutia si nu merg îndeajuns de departe. Cum moderatii nu reusesc sa faca fata momnetului, extremistii simt ca ora lor e aproape*”¹⁷.

¹⁶ Ralf Dahrendorf, *Reflectii asupra Revolutiei din Europa*, Humanitas, Bucuresti, 1993, pag. 9

¹⁷ idem, pag. 10

Bibliografie

Gheorghe Dumbraveanu (coordonator), *Piata Universitatii*, ed. RA Coresi, 1992 (culegere de articole din ziarele si revistele vremii)

Ralf Dahrendorf, *Reflectii asupra Revolutiei din Europa*, Humanitas, Bucuresti, 1993

Sebastian Lazaroiu, Mircea Comsa, Manuela Stanculescu si altii, *Fetele schimbarii. Români si provocarile tranzitiei*, Nemira, Bucuresti, 1999

Vladimir Tismaneanu, *Reinventara politicului. Europa Rasariteana de la Stalin la Havel*, Polirom, Iasi 1997

Arhiva cotidianului „România libera”, perioada 1 ianuarie – 30 iunie 1990

Arhiva revistei „22”, perioada 20 ianuarie – 30 iunie 1990